

POORTAKKER 1260-1998

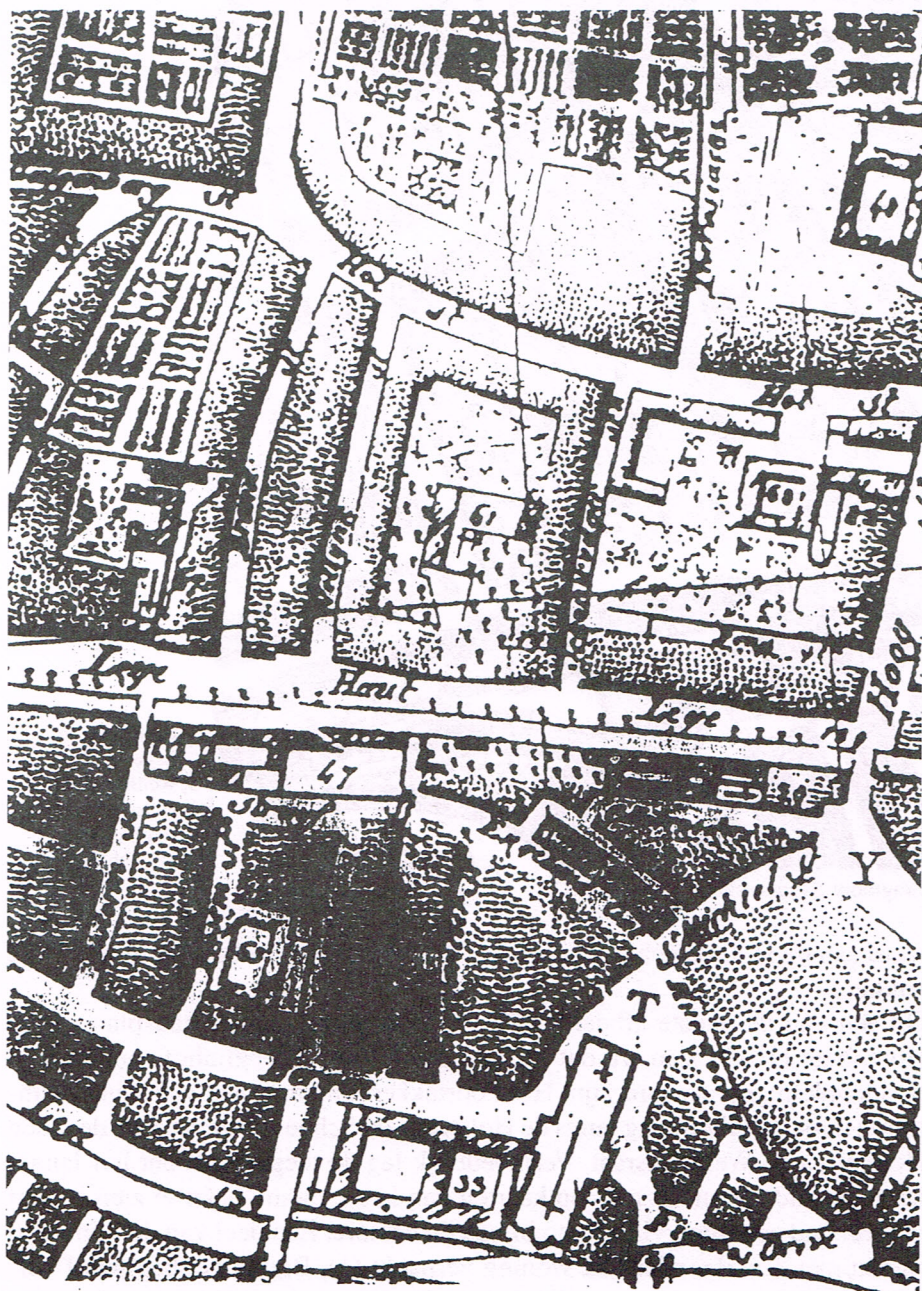
1. Begijnhof (1260-1861)
2. Klooster van Religieuzen van de Eucharistie (1863-1998)
3. Splitsing van het Poortakkerdomein
4. De St.-Jozefskring
5. St.-Jozefskring: wieg van het christelijk syndicalisme
6. De V.Z.W. St.-Jozefskring (1922-1991)
7. E.H. Amaat Lerno.
8. De V.Z.W. St.-Jozefskring ontbonden
9. Het Sint-Jozefsgenootschap (1863-1896)
10. De Burgerkring van Gent (1896-1903) – De Katholieke Burgerkring (1903-1945)

POORTAKKER (1260-1998)

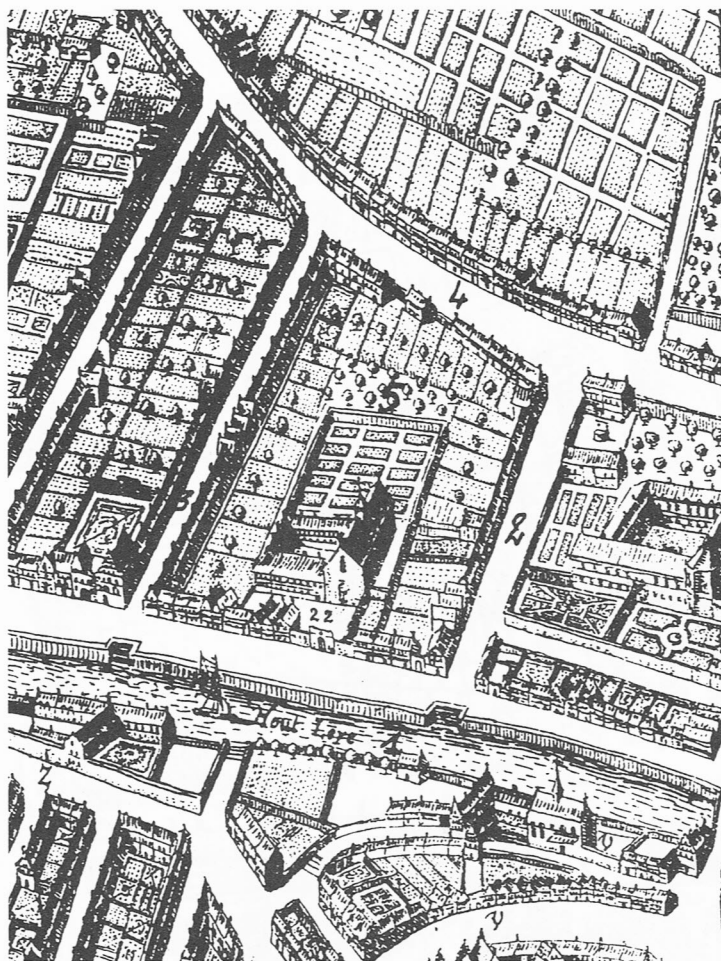
De naam Poortakker is het toponiem van een stuk grond buiten de middeleeuwse Gentse portus. Eeuwenlang zal het de populaire naam zijn voor het begijnhof dat er omstreeks 1260 werd opgericht en later ook van het klooster dat er in de plaats kwam. In augustus 1998 kwam er een einde aan bijna 8 eeuwen religieuze aanwezigheid op deze site. Als de plannen van de nieuwe eigenaar werkelijkheid worden zal mede dank zij het feit dat de gebouwen van het klooster als monument zijn geklasseerd de herinnering aan het religieus verleden van deze plaats niet verdwijnen. Hierna volgt een historisch overzicht van de site en van twee verenigingen die voor een stuk bepalend waren in de historie van een gedeelte van het Poortakkerdomein.

1. BEGIJNHOF: 1260-1861

In 1260 kochten de begijnen van het begijnhof Ter Hooie een stuk grond op Poortakker om er de begijnen die geen plaats vonden in de twee bestaande begijnhoven Ter Hooie en St.-Elisabeth onder te brengen. In 1278 nam Margaretha van Constantinopel het begijnhof onder haar bescherming en financiële steun. Rijke en invloedrijke personen volgden haar voorbeeld zodat de vele giften het mogelijk maakten het domein uit te breiden en de nodige gebouwen op te richten. Omstreeks 1292 werd een kapel gebouwd die toegewijd

Fragment uit Stadsplan Goethals (1796).
Poortakkerbegijnhof nr. 61.

Fragment Sanderuskaart 1641 (S.A.G.)

werd aan de H. Obbrecht of Aubertus (feestdag 13 december) patroon van de bakkers.

Op een van de oudste afbeeldingen van het begijnhof, het stadsplan van J. Horenbaut (1619) zien we dat de gebouwen van het begijnhof rondom een middenplein gegroepeerd zijn. Het Poortakkerdomein is aan vier kanten omgeven door de bebouwing langs de Holstraat, de Schouwvagersstraat, de Oude Houtlei en de Wellinckstraat. Vermoedelijk lag de toegang tot het hof langsheen de Oude Houtlei zoals op kaarten van latere datum beter te zien is. Het perceel had een oppervlakte van bijna één hectare. Een deel van de tuin werd samen met een afzonderlijke woning verpacht (1). Buiten het begijnhof verwierven de begijnen door aankoop en schenking nog talrijke eigendommen zowel binnen als buiten de stad (2).

Op het stadsplan van Goethals (1796) zien we dat het middenplein nog slechts

aan twee kanten bebouwd is. Ook de toegang tot het begijnhof aan de Oude Houtlei is duidelijk te zien. Het grootste deel van het domein blijkt een tuin te zijn.

Tijdens het Franse bestuur van onze gewesten (1796-1814) verloren de begijnen het eigendomsrecht over hun bezittingen maar mochten ter plaatse blijven wonen. Hun eigendommen kwamen in het bezit van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen.

De eerste kadaster kaart (1830) geeft een gedetailleerd overzicht van het Poortakkerdomein. Een muur verdeelt het domein in twee delen waarvan op het grootste stuk de gebouwen van het begijnhof zijn opgericht. Het andere deel, achter de bebouwing van de Holstraat is een tuin.

In 1861 besluit de Commissie der Burgerlijke Godshuizen een aantal kleine Godshuizen te sluiten waaronder ook het Poortakkerbegijnhof. De begijnen verhuisden naar het St.-Elisabethbegijnhof in St.-Amandsberg. Het Poortakkerdomein werd te koop gesteld.

2. KLOOSTER van RELIGIEUZEN VAN DE EUCHARISTIE (1863-1998)

Op 2 oktober 1863 werd bij notaris J. Lammens de akte verleden waardoor graaf Joseph de Hemptinne het Poortakkerdomein (9573 m² groot) aankocht voor de som van 105.000 fr. (3). Op initiatief van de Hemptinne werd in de gebouwen van het gewezen begijnhof een klooster geopend voor de Religieuzen van de Eucharistie ook wel "Dames van de Eeuwigdurende Aanbidding" genoemd. Deze religieuze vereniging was in 1851 gesticht door de Belgische gravin Anna Meeus (1823-1904). Op 12 mei 1864 betrokken de Gentse zusters hun nieuw onderkomen. Tussen de zusters en de Hemptinne werd een huurovereenkomst gesloten voor een periode van 99 jaar tegen een jaarlijkse huurprijs van 3.930 fr. (4). Op 26 april 1869 koopt het echtpaar de Hemptinne twee huizen rechts van de ingang van het Poortakkerklooster aan de Oude Houtlei (5). Vermoedelijk werd hier het tehuis voor jonge meisjes uit de werkende klasse ingericht zoals De Potter signaleert (6). Op 3 november 1870 wordt tussen de zusters en het bisdom Gent een huurovereenkomst afgesloten waardoor het bisdom voor 92 jaar de grote tuin achter hun klooster (4411 m² groot) huurt tegen een jaarlijkse huurprijs van 1500 fr. (7) en dit ter beschikking stelt van het St.-Jozefsgenootschap.

Tien jaar na hun intrek in het Poortakkerklooster (1873-1874) laten de zusters de oude gebouwen en de kapel afbreken. In plaats ervan kwam een neogotisch convent en kapel n.o.v. architect Florimond Van De Poele (8).

De Dames van de Eeuwigdurende Aanbidding zijn een contemplatieve kloos-

terorde. Een belangrijk deel van hun dagtaak bestaat erin naast het gemeenschappelijk gebed elkaar in gebed af te wisselen voor het uitgestalde H. Sacrament. Om in hun levensonderhoud te voorzien verhuurden ze kamers aan jonge meisjes die in Gent als dienstmeid bij de rijke families werkten. Later richtten ze in hun klooster een meisjespeda op voor studentinnen. Door het slinkende aantal kloosterzusters en de hoge onderhoudskosten van hun eigendom besloten de zusters in 1998 hun klooster te verkopen. Ein augustus van dat jaar verlieten de laatste zusters hun Gentse klooster nadat het door verkoop in privéhanden was overgegaan.

3. SPLITSING VAN HET POORTAKKERDOMEIN.

Op 27 november 1891 wordt het Poortakkerdomein eigendom van Agnes de Hemptinne, jongste dochter van eigenaar graaf de Hemptinne (9). Blijkbaar heeft de graaf de meerderjarigheid van zijn jongste kind afgewacht om een en ander van zijn eigendommen onder zijn kinderen te verdelen. Zijn echtgenote was in 1870 één maand na de geboorte van Agnes overleden. Bovendien was Agnes op 5 mei 1890 geprofest als benedictines in de abdij van Solesmes en was deze schenking onder levenden een deel van haar bruidsschat.

Agnes de Hemptinne, nu Mère Cecile, moet een ondernemende dame geweest zijn. Op 23-jarige leeftijd vertrekt zij uit de abdij van Solesmes om in Maredret een nieuwe abdij op te richten. De stichtingsdatum ervan is 8 september 1893. Zij zal gedurende 55 jaar de abdis van deze abdij blijven die dank zij de mildheid van haar familie kon worden gebouwd (10). Ook haar eigen fortuin ging op in de oprichting van de abdij. Daartoe verkocht zij op 9 april 1905 de tuin (4495 m² groot) achter de muur van het Poortakkerklooster aan het bisdom Gent voor de som van 47.325 fr. (11). Op 20 mei van hetzelfde jaar verkocht ze aan het Poortakkerklooster ook haar twee huizen rechts van de ingang van het klooster aan de Oude Houtlei (12). Tenslotte verkocht Mère Cecile op 23 september 1919 het Poortakkerklooster aan de congregatie die het woonde (13).

4. DE ST.-JOZEFSKRING

In het gedeelte van het Poortakkerdomein dat het bisdom vanaf 1870 huurde en in 1905 aankocht ontplooidde zich tot aan het uitbreken van de tweede wereldoorlog een druk en gevarieerd sociaal leven en vonden er talrijke verenigingen onderdak. De St.-Jozefskring zoals de locatie genoemd werd had een feestzaal die tot toneelzaal kon omgevormd worden, met aansluitend eraan een

herberg. In de grote tuin stond een kiosk. De toegang tot de kring lag in de Wellinckstraat. In 1903 werd ook in de Holstraat een toegang tot de kring gemaakt. In de loop der jaren werd regelmatig aan de infrastructuur gewerkt, herstellingen, verfraaiingen, en uitbreiding van de gebouwen volgden elkaar op.

5. ST.-JOZEFSKRING: WIEG VAN HET CHRISTELIJK SYNDICALISME

Op 15 december 1890 werd in de feestzaal van de St.-Jozefskring geschiedenis gemaakt. Toen ging er de stichtingsvergadering door onder voorzitterschap van A. Verhaegen van de Anti-socialistische Werkliedenbond Het Volk. Verschillende christelijke arbeidersverenigingen sloegen er de handen samen zodat de nieuwe bond meteen 6000 leden telde (14). Ook al werd de kring niet het vaste onderdak van de bond toch werd de band niet verbroken want in 1909 verhuisde het Algemeen secretariaat der Christelijke Beroepsverenigingen naar een der lokalen van de kring. Ver moest het secretariaat niet lopen want bij zijn oprichting in 1904 vond het onderdak in de voorbouw van de St.-Antoniusvakschool rechtover de toegang tot de kring in de Holstraat. Pater Rutten en René Debruyne waren de pioniers van het secretariaat. Vanuit de Holstraat werkten ze stelselmatig aan de uitbouw van de christelijke syndicale beweging. Van de 10.000 leden in 1904 ging het naar 100.000 bij het uitbreken van de oorlog in 1914. Na de eerste wereldoorlog verloor Gent zijn toonaangevende rol in het christelijk syndicalisme en nam het overkoepelende Algemeen Christelijk Vakverbond (A.C.V.) de fakkel over. In 1919 sloot het Gentse secretariaat. Zijn rol werd overgenomen door het Nationaal secretariaat van het A.C.V. in de Renaissancestraat te Brussel. Tot op heden herinnert een gedenksteen in de gevel van een der gebouwen aan het secretariaat van Pater Rutten. De burelen van het oorspronkelijke secretariaat zullen tussen 1919 en 1932 ingenomen worden door de Centrale van de Textielarbeiders en de Centrale van de Metaalarbeiders.

6. De V.Z.W. ST.-JOZEFSKRING (1922-1991)

Op 9 december 1922 werd bij notaris Neve, de St.-Jozefskring omgevormd tot een vereniging zonder winstgevend doel. De oprichters waren: E.H. vicaris-generaal Maurice de Baets, senator Joseph Libbrecht, gemeenteraadslid en nijveraars Baron Armand Casier en de kanunniken René Coppens, Gustave de Muynck en Oscar Joliet. Als leden van het dagelijks bestuur werden aange-

steld: E.H. Maurice de Baets, voorzitter, E.H. René Coppens, schrijver en Baron Casier, schatbewaarder. Het doel van de vereniging werd als volgt omschreven: 'hare leden en deser familiën een deftige en leerrijke ontspanning verschaffen door het ter beschikking stellen van goede dagbladen en tijdschriften, door voordrachten, toneelvertoningen, kunsttentoonstellingen, musicale uitvoeringen, spelen, prijskampen, dagelijkse bijeenkomsten, en al wat tot de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling bijdraagt (15). De vzw St.-Jozefskring realiseerde ruimschoots haar doelstellingen ook al ging dit niet altijd over een leien dakje zoals we zullen zien in de historiek van de Katholieke Burgerkring.

Net zoals in de eerste wereldoorlog werd ook in de tweede wereldoorlog de St.-Jozefskring door het Duitse leger in beslag genomen en gebruikt voor haar troepen. Na de bevrijding van ons land in 1944 werden diverse lokalen van de kring ingenomen door het Nationaal Steunfonds voor geteisterden. In 1948 kwamen de lokalen vrij. Op twee organisaties na, de V.K.A.J. en de K.A.J. hadden alle organisaties die hun zetel in de St.-Jozefskring hadden tijdens de oorlog noodgedwongen een ander onderdak gevonden of waren zelfs opgehouden te bestaan zodat de leegstaande lokalen in 1948 de gedroomde uitbreidingsmogelijkheid was voor de vakschool St.-Antonius in de Holstraat.

SINT-JOZEFSKRING v.z.w.

Dagelijks bestuur: 1922-1990

VOORZITTER:

- E.H. Vicaris-generaal Maurice De Baets (1922-1936)
- E.H. René Coppens (1936-1937)
- E.H. Vicaris-generaal Camille Van Crombrugge (1937-1940)
- E.H. Vicaris-generaal Karel Poppe (1940-1947)
- E.H. Mgr. Oscar Joliet (1949-1968)
- E.H. Kan. A Coppens (1968-1972)
- E.H. Mgr. Georges De Keersmaecker (1972-1990)

SCHATBEWAARDER:

- Baron Adrien Casier de ter Beken (1922-1940)
- E.H. Amaat Lerno (1940-1962)
- E.H. Kan. Oscar Waterinckx (1962-1990)

SCHRIJVER:

- E.H. Kan René Coppens (1922-1936)
- E.H. Gustaaf De Munck (1936-1937)
- E.H. Joseph Van der Jeught (1937-1940)
- E.H. Amaat Lerno (1940-1962)
- E.H. Kan. Oscar Waterinckx (1962-1990)

VERENIGINGEN DIE HUN ZETEL HADDEN IN DE ST.-JOZEFSKRING
TUSSEN 1870 en 1990

St.-Jozefsgenootschap

- Handboogschuttersgezelschap

- Zangkoor

Katholieke Burgerkring van Gent

- De spaarzame burgers (spaarkas)

- De vooruitziende burgers (pensioenkas)

- De globetrotters (reizigersafdeling)

- Toneelgezelschap "Nut en Vermaak"

Boldersmaatschappij Voet bij Stek

Katholieke Schoolpenning en afd. Katholiek Schoolkoloniën

Koninklijke Fanfare Sint-Jozef

Bond der vrienden van het Heilig Hart

Christene Vrouwenbond

Bibliotheek "De Straal"

Berschermcomité der Tijdelijke uitwijkelingen van Oost-Vlaanderen

De Vlaamse Blokmakers

Ziekenbeurs Broederliefde

Anti-Alcoholisten hoofdbond

Vrije Bond van ziekenbeurzen van Gent en voorgeborchten

Ziekenbeurs "De geneeskundige zorg"

Ziekenbeurs "Volksliefde"

Alliance des Employés et Voyageurs

Het werk der christene syndicaten

- Secretariaat van pater Rutten

- Centrale van de metaalarbeiders

- Centrale van de textielarbeiders

- Secretariaat KAV

Milac actie

Spaarband van de Middenstand

Nationaal Steunfonds der geteisterden

Afdeling Automechanica, Sanitair en Hout van St.-Antonius Vakschool

St.-Lucas tekenklassen

KAJ en VKAJ

Dienst voor Arbeiders in den vreemde

- Hulp voor arbeiders in den vreemde

- Dienst voor Voortvluchtigen

KAJ voorlichtingsdienst bij beroepskeuze

Oost-Vlaamsche Centrale der Oriënterings-Burelen

(later CSBO Oost-Vlaanderen)

PMS-centrum Amaat Lerno

Gezondheidscentrum Amaat Lerno

PMS-centrum voor BO prof. Franssen

Gewestelijk Consultatie- en Adviesbureau voor Gehandicapten

Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg

Mits enkele aanpassingen werden de vrijgekomen ruimtes omgevormd tot ateliers en klaslokalen voor de afdelingen sanitair, houtbewerking en garage van de vakschool.

In 1978 deed de vzw St.-Jozefskring afstand van een deel van haar eigendom dat door de vakschool werd gebruikt. Het betrof de ingang in de Wellinckstraat, de herberg, de feestzaal en de ingang in de Holstraat nr. 63. De nieuwe eigenaar werd de “vzw Bisschoppelijke Scholen en Colleges van de Provincie Oost-Vlaanderen”. Deze vzw zou ten behoeve van de vakschool nieuwe klasgebouwen oprichten, de ingang langs de Wellinckstraat uitbreiden door aankoop van een perceel van het Poortakkerklooster en de ingang in de Holstraat uitbreiden door aankoop van een aanpalend huis. Het oorspronkelijke Poortakkerdomein was nu opgedeeld in drie kavels: Poortakkerklooster, vzw St.-Jozefskring en vzw Bisschoppelijke Scholen en Colleges (16).

Na deze transactie bleef er voor de vzw St.-Jozefskring nog weinig te beheren tenzij het verhuren van wat nog reste van haar eigendom aan de diensten van het centrum Amaat Lerno. De grote tuin werd beetje bij beetje ingenomen door gebouwen om de diverse diensten van het centrum onder te brengen. Sommige van die diensten kochten bovendien nog een aanpalend huis om voldoende ruimte te hebben. Tenslotte bleef er van de tuin niets anders meer over dan een parkeerplaats voor 11 auto's.

7. E.H. AMAAT LERNO...

Op 24-jarige leeftijd werd hij onderpastoor benoemd te Oostakker vanwaar hij aangespoord door het voorbeeld van Cardijn in het ganse bisdom afdelingen oprichtte van de jongerenverenigingen K.A.J. en V.K.A.J. Tenslotte werd hij er verbondsproost van. In 1928 werd hij benoemd tot onderpastoor van de St.-Jacobsparochie te Gent en ging wonen in de St.-Pietersnieuwstraat. Het secretariaat van het gewestelijk verbond van de K.A.J. werd in zijn huis ondergebracht samen met de K.A.J. dienst voor Voorlichting en Beroepskeuze. Het secretariaat van de V.K.A.J. verhuisde van de Kruisstraat naar een van de lokalen van de St.-Jozefskring.

In 1937 liet vicaris-generaal Van Crombrughe, voorzitter van de vzw St.-Jozefskring, het beheer en de uitbating over aan E.H. Lerno. In de loop van 1938 liet E.H. Lerno de oude turnzaal in de tuin van de St.-Jozefskring verbouwen tot een grote vergaderzaal met kapel. Hij liet er een verdieping aan toevoegen waar 11 slaapkamertjes, toiletten en een klein zaaltje werden ingericht. In 1939 verliet het secretariaat van het “Werk der Tijdelijke Uitwijkelingen” haar burelen in het toegangsgebouw (Holstraat nr. 63) van de kring en werden prompt ingenomen door het secretariaat van de K.A.J. In maart 1940

ging Amaat Lerno zelf dichterbij de St.-Jozefskring wonen. Het leegstaande huis nr. 47 in de Holstraat wiens tuin aan de kring paalde was daartoe uiterst geschikt. Op het gelijkvloers installeerde hij de dienst voor Voorlichting en Beroepskeuze en ging wonen op de verdiepingen. Nog hetzelfde jaar werd in de scheidingsmuur van de tuin een toegang gemaakt tot de tuin van de kring. Zo had E.H. Lerno een directe verbinding met het secretariaat van de V.K.A.J. en via de tuin ook met dit van de K.A.J. Ondanks de bezetting van de St.-Jozefskring door soldaten van het Duitse leger kon de K.A.J. en de V.K.A.J. hun werking verder zetten doordat hun lokalen bij het Duitse leger als school was aangegeven. De aanwezigheid van Duitse soldaten in zijn onmiddellijke omgeving belette E.H. Lerno niet een belangrijke rol te spelen als gewestelijk agent van de afdeling "Socrates" van het Geheim Leger. De Dienst voor arbeiders in de vreemde (D.A.V.) opgericht binnen het kader van de K.A.J.-V.K.A.J. was hierbij een goede dekmantel. Deze dienst probeerde het contact tussen weggevoerde arbeiders en hun familie in stand te houden en zorgde ook voor het verzenden van levensmiddelen en kledij wat door de bezetter toegelaten was. Zo was deze dienst de dekmantel voor de "Dienst voor Voortvluchtigen" (D.V.V.) die zich bezig hield met het opsporen, verbergen en bevoorraden van ondergedoken werkweigeraars, en het onderhouden van de contacten tussen de illegalen en hun familie. De gelden nodig voor de illegale activiteiten werden geleverd door de organisatie "Socrates" zo genoemd naar de schuilnaam van haar oprichter bankier Raymond Scheyven. Volgens Scheyven werd gedurende de oorlog 200 miljoen bij elkaar gebracht (17). E.H. Lerno verdeelde daarvan 200.000 fr. (18).

In 1947 keerde Amaat Lerno terug naar de parochiedienst van St.-Jacobsparchie. Hij kon niet alleen twee bloeiende jongerenverenigingen aan zijn opvolger doorgeven maar ook de dienst voor Voorlichting en Beroepskeuze onder-tussen Beroepsoriëntering genoemd, wist hij in goede handen achter te laten doordat het A.C.W. zowel plaatselijk als nationaal de Beroepsoriënterings-diensten overnam met de bedoeling ze verder uit te bouwen.

8. DE VZW ST.-JOZEFSKRING ONTBONDEN

Einde van de jaren tachtig beoefenden er maar liefst zeven organisaties hun bedrijvigheid onder de bestuurlijke invloed van vijf vzw-rechtspersoonlijkheden in een amalgaam van gebouwen opgetrokken op gronden van drie verschillende eigenaars (19). De toestand van de meeste gebouwen was zorgwekkend, uitgeleefd, niet functioneel en bovendien slechts te bereiken via een smalle toegang. Uit de gesprekken tussen eigenaars en gebruikers van de diverse gebouwen groeide de oplossing om de versnippering van eigendommen

Sint-Jozefskring

9000 Gent

Identificatienummer : 806/22

ONTBINDING

De leden van de vereniging zonder winstoogmerk « Sint-Jozefskring », hebben in de buitengewone algemene vergadering, gehouden te Gent, op 15 november 1990, er akte van genomen dat de enige eigendom van de vereniging overgedragen werd aan de v.z.w. « Dienstverleningscentrum Amaat Lerno », die het best de doelstelling van de vereniging benadert en de activiteiten ervan in de veranderde omstandigheden voortzet.

Gezien er geen activa meer zijn en geen passiva moeten vereffend worden, hebben de leden met eenparigheid van stemmen beslist de vereniging te ontbinden.

Voor eensluidend afschrift :

(Get.) G. De Keersmaeker,
voorzitter.

Belgisch Staatsblad 31.01.1991.

en gebouwen om te buigen tot opnieuw één geheel met aangepaste gebouwen voor elke dienst.

Op 6 juni 1990 werd een nieuwe vzw opgericht: het Dienstverleningscentrum Amaat Lerno met als maatschappelijk doel alle belangen van de binnen de Amaat Lernogroep actief zijnde diensten te ondersteunen. Datzelfde jaar droegen de drie betrokken eigenaars hun eigendom over aan de nieuwe vereniging.

De vzw St.-Jozefskring die reeds jarenlang geen activiteiten meer had ontplooid had door haar eigendomsafstand feitelijk geen reden meer van bestaan. De laatste bestuurders ontbonden dan ook de vzw St.-Jozefskring op 15 november 1990 (20).

De nieuwe vzw stelde meteen een inventaris op van de staat der gebouwen en de behoeften en vereisten die werden gesteld om de werking van het dienstencentrum functioneel, eigentijds en met toekomstvisie te kunnen uitvoeren. Einde 1991 was er een concreet bouwproject. Het zal duren tot april 1994 tot alle administratieve hindernissen overwonnen zijn en de aanbesteding kan gebeuren. De werken startten nog in de tweede helft van hetzelfde jaar. Men dacht reeds aan de inhuldiging van de nieuwe gebouwen in 1996 ter gelegenheid van de herdenking dat 60 jaar geleden Amaat Lerno gestart was met zijn Dienst voor Voorlichting en Beroepskeuze. Dit was echter een misrekening want door talloze moeilijkheden tot en met het faillissement van de aannemer duurde het tot 1998 dat de nieuwbouw klaar was en in gebruik kon worden genomen.

Muurplaat (foto Fr. Vanderstraeten)

De nieuwbouw heeft voorgoed alle sporen van het verleden uitgewist. Enkel de muurplaat op een der gevels herinnert er nog aan het prille begin van het christelijk syndicalisme.

9. HET SINT-JOZEFSGENOOTSCHAP (1836-1896)

De Franse revolutie en de aanhechting van onze gewesten bij Frankrijk maakte een einde aan het bestaan van gilden, neringen en ambachten. In 1795 werden ze afgeschaft en een algemeen coalitieverbod uitgevaardigd. Dit zou later bekend worden als de wet Le Chapelier. Deze wet maakte het uitoefenen van veel beroepen werkelijk vrij, maar schafte ook het kader af dat voor de arbeiders zowel op sociaal, politiek en religieus gebied een grote rol speelde. De bepalingen uit die wet werden na de onafhankelijkheid in 1830 overgenomen in het Belgisch strafrecht. Pas in 1866-1867 werd het oude coalitieverbod afgeschaft en vervangen door een bepaling in het strafrecht, waardoor vooral het stakingsrecht aan banden werd gelegd (21). Het is dan ook niet te verwonderen dat in België de reactie op de nefaste gevolgen van de industrialisatie in de 19e eeuw slechts traag op gang kwam.

Talrijke caritatieve organisaties probeerden iets aan de materiële nood van de arbeiders te doen en steunden initiatieven en verenigingen die de arbeiders ontspanning bezorgden zoals patronaten en werkmanskringen.

Een van de negen werkmanskringen die in de tweede helft van vorige eeuw in Gent werkzaam waren was het St.-Jozefsgenootschap. Deze werkmanskring was in 1863 opgericht in het Ingelandgat door plaatselijke geestelijken die ook actief waren in de Commissie van de Christelijke Scholen. De bedoeling van de werkmanskringen die her en der ontstonden was "onderrichtingen en uitspanning bezorgen aan de werkende klas door middel van eerbare spelen,

conferentiën, nijverheids- en kunsttentoonstellingen, muziek en toneelopvoeringen (22). Het overzicht van het bestuur van de St.-Jozefskring voor zover die kon samengesteld worden toont duidelijk dat de inbreng van de werkman daarin gering was (23). Het genootschap vond eerst onderdak in enkele gebouwen van het Alexianenklooster (nu St.-Lukas) die paalden aan het Inge-landgat. Vermoedelijk was de locatie weinig aangepast aan de activiteiten die het genootschap op het oog had, een huurde het bisdom in 1870 de grote tuin van het Poortakkerklooster. In 1871 verhuisde het genootschap naar haar nieuwe lokalen in de Poortakker- en tuin die ze kon bereiken via de Wellinckstraat. Daartoe waren twee huizen die behoorden tot het Poortakkerdomein verbouwd. Een ervan werd afgebroken op plaats te maken voor een toegangspoort. Het andere huisje toen nr. 24 werd conciërgewoning. In de tuin werd een grote feestzaal en herberg gebouwd en kwam er ook een kiosk. De herberg werd voorzien van een woonruimte voor de uitbater ervan. De grote feestzaal die ook als toneelzaal kon gebruikt worden had aan vier kanten een bovengalerij van waarop manifestaties in de zaal konden worden gevolgd. Vanop de galerij was er een toegang tot enkele administratieve lokalen o.a. de vergaderzaal van het kringbestuur. Centraal in de tuin lag een grasveld, 20m op 20m, dat dienst deed als “exercitieterrein” voor de jeugd of ruimte bood voor openluchtmanifestaties.

Met het Poortakkerklooster werd een overeenkomst gesloten waardoor het een smalle toegang kreeg tot haar achtertuin en zo ook via de Wellinckstraat te bereiken was. Tot het terrein dat het bisdom van het klooster huurde hoorde ook een huis in de Holstraat. Vermoedelijk woonde daar de hovenier die de uitgestrekte tuin van de kring onderhield.

De nieuwe locatie met haar feestzaal en tuin bleek een grote aantrekkingskracht te zijn voor het genootschap want haar ledental steeg het jaar na zijn verhuis van 1048 tot 1400 (24). De volgende jaren haakten wel heel wat leden af, toch bleef het aantal rond de 1100 hangen. Binnen het genootschap waren verschillende afdelingen werkzaam zoals een handboogschuttersgezelschap (25) opgericht in 1863 en een eigen zangkoor (26) dat in 1864 was opgericht. Ook verenigingen die buiten het genootschap waren opgericht vonden onderdak in de St.-Jozefskring. “Nut en vermaak” een vereniging voor meisjes en jonge vrouwen die op 2 april 1868 was opgericht op de Voormuide samen met haar zangkoor, toneelgroep en spaarafdeling hadden er hun vaste stek (27). De burgerkring of vereniging voor middenstanders “God en Vaderland” met haar gemengd zangkoor en toneelgroep vond ook een tijdlang onderdak in de kring (28). “Vreugd en Deugd” een vereniging voor vrouwen met zangkoor en toneelgroep had zeker in 1896 haar zetel en activiteiten in de kring (29). De grote zaal, die tevens als toneelzaal kon gebruikt worden zal er niet vreemd aan zijn geweest dat talrijke toneelgroepen er korte of lange tijd er hun vast verblijf hadden.

BESTUUR SINT-JOZEFSGENOOTSCAP

Ere-voorzitter: E.H. Kan. Jos Ost (1882-1887)

Voorzitter:

E.H. Kan. Jos Ost (1863-1881)

Baron J. Casier-de Hemptinne (1881-1892)

V. Cooreman (1893-1896)

Ondervoorzitter:

E.H. J. Verschuere (1863-1884) en (1889-1891)

E.H. Sonnevile (1869-1872)

Baron J. Casier-de Hemptinne (1869-1881) en (1895-1896)

A. Lebegue-de Rynck (1869-?)

E.H. A. Heyndrickx (1872-1875)

E.H. Everaert (1875-1880)

J. de Backere (notaris) (1875-1888)

Baron Dons (1882-1891)

E.H. Edmond De Block (1882-?)

E.H. H. Meuleman (1892-1896)

Bestuurder:

E.H. Kan. J. Verschuere (1885-1888)

E.H. H. Meuleman (1889-1891)

E.H. E. Vanden Bossche (1892-1895)

Geheimschrijver:

E.H. P. Debbaudt (1863-1874)

E.H. C. Van Wambeke (1875-1881)

Frans De Potter (1882-1896)

Schatbewaarder:

Ghisquière-Coorebijter (1863-1870)

P.A. Vanlo (1871-1871)

E.H. J. Verschuere (1872-1888)

E.H. H. Meuleman (1889-1891)

E.H. Vanden Bossche (1892-1895)

Conciërge:

Edmond van de Kerckhove (1863-1880)

Karel Speliers (1880-?)

De St.-Jozefskring zal niet alleen een “cultureel” centrum worden maar ook de bakermat zijn van het prille katholieke syndicalisme. In de St.-Jozefskring ging op 15 december 1890 de historische stichtingsvergadering door van de Anti-Socialistische Werkliedenbond (30). Een vijftiental verenigingen goed voor 6000 leden vormden samen de nieuwe bond (31). De kring werd nu wel niet meteen hun vaste vergaderplaats. De onverdraagzaamheid van de Socialistische Werkliedenbond tegenover zijn Katholieke tegenhanger was zo groot dat rellen en brutaliteiten nooit ver weg waren. Het was dan ook strategisch om regelmatig van vergaderplaats te veranderen. Doch de band met de kring bleef. Later zal er het secretariaat van de Anti-Socialistische Werkliedenbond ondergebracht worden.

Frans De Potter die we in het bestuur van de kring tot in 1896 aantreffen,; schrijft in zijn *Geschiedenis van Gent*, dat het St.-Jozefsgenootschap in 1888 zijn 25-jarig bestaan vierde doch spoedig erna ophield te bestaan (32). Door het oprichten van werkmansgenootschappen in andere parochies vloeiden leden af. Een andere belangrijke reden van het ledenverlies was zeker de opkomst van de katholieke syndicale verenigingen. Militante medearbeiders weigerden het lidmaatschap van dergelijke paternalistische kringen zoals het St.-Jozefsgenootschap en noemden de leden spottend “de tseven”, (Jozef = tseef in het Gentse dialect). Deze spotnaam kreeg een nationale verspreiding en is tot op vandaag in gebruik.

NOTEN

1. De Potter Frans, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, deel 8, p. 337.
2. De Potter Frans, o.c., p. 331 e.v.
3. De Potter Frans, o.c., pp. 340-341.
4. B.A.G., Archief St.-Jozefskring, document; Exposé de la situation actuelle.
5. Archief Religieuses de L'Eucharistie, 1170 Bruxelles, notariële akte 20.5.1905.
6. De Potter Frans, o.c., p. 340.
7. B.A.G., Archief St.-Jozefskring, document: Exposé de la situation actuelle.
8. Ministerie van Nederlandse Cultuur, *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen*, stad Gent, deel 4NB, p. 301.
9. Archief Religieuses de L'Eucharistie, 1170 Bruxelles, notariële akte 18.10.1922.
10. Nève Theodore, O.S.B., *Het Monnikenleven in België*, pp. 45-47.
11. B.A.G., Archief St.-Jozefskring, notariële akte 9.4.1905.
12. Archief Religieuses de L'Eucharistie, 1170 Bruxelles, notariële akte 20.5.1905.
13. Archief Religieuses de L'Eucharistie, 1170 Bruxelles, notariële akte 23.9.1919.
14. Verstraeten J., 75 jaar A.C.W., p. 15.
15. Belgisch Staatsblad, bijlage 806, 9.12.1922.
16. *Een huis in beweging*, Gedenkboek uitgegeven naar aanleiding van de inwijding nieuw bouw PMS-centra A. Lernon, p. 32.
17. Heyers W., en Selleslagh F., *De vijand te lijf: De Belgen in het verzet*, p. 56.
18. B.A.G., Archief St.-Jozefskring, document 1940.
19. *Een huis in beweging*, p. 32.
20. Belgisch Staatsblad, 31.01.1991.

21. Heyrman Peter, Voor eigen winkel, pp. 25-26.
22. De Potter Frans, De Geschiedenis van Gent, deel 8, pp. 352-353.
23. Zie bestuursoverzicht zoals kon worden opgesteld a.h.v. Wegwijzer 1867 t/m 1883.
24. S.A.G., Wegwijzer 1867-1883.
25. Ghendtsche Tijdingen, 21e jg. 1992 nr. 6 p. 355.
26. Ghendtsche Tijdingen, 21e jg. 1992 nr. 4 p. 220.
27. Ghendtsche Tijdingen, 21e jg. 1992 nr. 5 p. 312.
28. Ghendtsche Tijdingen, 21e jg. 1992 nr. 2 p. 95.
29. S.A.G., Wegwijzer 1896 p. 384.
30. Verstraelen, J., 75 jaar A.C.W. p. 15.
31. Verstraelen, J., 75 jaar A.C.W. p. 15.
32. De Potter Frans, De Geschiedenis van Gent, deel 8, p. 352.

Maurice MICHIELS
('t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE – FICHE N° 406

Op 10 oktober 1906 stelde Prosper Claeys, in de rubriek “Burgerlijke Gebouwen – Vrijdagmarkt – XVe eeuw” in het Frans een fiche op over

Het Toreken

Dit gebouw met een torentje, gelegen op de Vrijdagmarkt en bekend onder de naam van *het Toreken*, heeft nooit gediend, zoals men lang verondersteld heeft, als vergaderplaats voor de Collatie; het is nochtans onder de naam van *Collatiezolder* dat het gewoonlijk aangeduid werd.

Het *Toreke* was vroeger het lokaal van de nering der huidevetters, het *Huidevettershuus*.

Dit lokaal was aanvankelijk een houten gebouw dat afgebroken werd en vervangen door het bouwwerk met torentje dat nu nog bestaat. Volgens de Stadsrekeningen begon men de bouw rond 1451. Dezelfde rekeningen leren ons dat het torentje opgericht werd in 1483.

Binnen vormden de twee verdiepingen vroeger slechts één en dezelfde zaal. Rond het midden van de XVIe eeuw bouwde men er het klein gebouwtje tegenaan dat wij nu nog zien.

Tengevolge van de gebeurtenissen van 1539 werd het Toreken, net zoals de andere bezittingen van de neringen, verbeurd verklaard en verkocht in 1540. Het is ten gevolge van deze verkoop dat het gebouw verdeeld werd in drie aparte woningen.